

Postimees 08.04.2021

Liili Abuladze: sündimusest ja soovõrdõiguslikkusest demograafi pilguga

Mis võiks olla Põhjamaades toimunud sündimuse languse põhjus ja miks võib kahelda selles, et põhjuseks on emaduse ja perekonna alavääristamine eneseteostusvõimalusena, kirjutab Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskuse teadur Liili Abuladze.

3. aprilli Postimehe lisas AK kirjutas Martin Ehala sündimusest ja feminismist. Artiklis oli punkte, mis vajaksid demograafi vaatevinklist täpsustamist.

Tõepoolest on meile geograafiliselt ja kultuuriliselt lähedastes Põhjamaades toimunud viimase kümnendi jooksul sündimuse langus (sündimuskordaja perioodnäitaja järgi). Seejuures on langus toimunud kõigis riikides, sh ka Rootsis.

Selle trendi põhjuseid ei oska veel kuigi hästi selgitada isegi Põhjamaade teadlased. Võimalik, et tegemist on ajutise nähtusega.

Rahvastikuarengu puhul on kõikumine tavapärane: osas põlvkondades on abielud rohkem moes kui järgnevates või eelnevates, laste saamiseks sobiva vanuse suhtes võivad samuti üksteisele järgnevates põlvkondades olla lausa vastandlikud arusaamad. Rahvastikutasandil näeme tavaliselt languse järel tõusu, mille järel toimub taas tasakaalustumine, st langus. Muide, Soome 2020. aasta sündimuskordaja juba näitaski taas väikest kasvu.

Nii nagu rahvastikutasandi mõõdikute vaatlemisel ikka, tasub neid trende vaadata pikemalt ja laiemalt. Lääneriikides on (majandus)kriisidega seoses ikka täheldatud sündimuse langust. Teemat on palju uuritud ja nii on praeguseks üsna üldlevinud teadmine, et töötamise ja pereloo vahel on selge seos – kui inimesed (sh naised) saavad tööl käia, siis luuakse ka peresid tõenäolisemalt.

Viimase kümnendi Põhjamaade sündimusarengu puhul on aga erakordne see, et need sündimusnäitajad ja nende langus sarnanevad üksteisega rohkem kui eelnevate kriiside puhul. Ühe võimaliku tegurina on mainitud heaoluriigi kulude kärpimist – majandussurutisele järgnenud riigi tagasitõmbumine on mõjutanud just nende inimeste pereloo plaane, kes on tuge enim vajanud. See aga pole ainus põhjus, sest sündimuse langust on täheldatud ka teiste rahvastikurühmade puhul. Seega (ainult) majanduslikest seletustest ei piisa.

Nooremad põlvkonnad viibivad üha enam ühesuguses kultuuriruumis, olenemata riigist. Selles ruumis kõnetavad inimesi teemad, mida nad tajuvad oma elu ja tulevikku enim mõjutavana. Üks sellistest teemadest on ebavõrdsus, muuhulgas eri soost inimeste vahel. Kusjuures, majanduslik ebavõrdsus meeste ja naiste vahel on Eestis (ja paljudes Ida-Euroopa riikides) suur – seda näitavad nii meie kehv positsioon palgalõhetabelis kui ka vanemaealiste majandusliku tõrjutuse pingereas.

See teadmine ja paljudel ikkagi ka isiklik kogemus võib tekitada tuleviku (ja seega ka pereloo) suhtes ebakindlust. Hiljuti Euroopa vanemaealiste materiaalsel tõrjutust uurinud demograafia doktorant Merle Sumil-Laanemaa leidis koos kaasautoritega näiteks, et suurema perekonnaga vanematel inimestel on kõigis analüüsitud Euroopa piirkondades suurem majanduslike raskuste risk. Seega on võimalik, et järgnevad põlvkonnad «õpivad» sellest ning püüavad ebasoodsat elukäiku omal moel ennetada.

Enesemääratluse, armastatu valimise ning lastesaamise üle otsuste tegemise võimalused on tänapäevase ühiskonna normaalsed osad. Soome on juba mitmendat aastat õnnelikem rahvas ilmselt muuhulgas seetõttu, et need teemad on ühiskonnas läbi arutatud ning paljud tunnevad, et saavad end vältida ja oma soove realiseerida stigmatiseerimist kartmata.

Abort on tihtipeale hädaabivahend juhaks, kui naised ei ole saanud oma reproduktiivõiguste üle ise otsustada või kui partnerlussuhe on mingil moel ebakindel. Mida arenenum ühiskond, seda vähem on ka aborte – seetõttu pole Eestis ega Soomes abort enam ammu sotsiaalne probleem.

Soovõrdõiguslikkusega seotud probleemkohtadele osutamine ja neist teadlikuks saamine on aidanud ohvritel preevangeerida identiteetseerida ning oma õiguste eest paremini seista.

Küll on aga soovõrdõiguslikkusega seotud probleemkohtadele osutamine ja neist teadlikuks saamine aidanud ohvritel preevangeerida identiteetseerida ning oma õiguste eest paremini seista. Paraku üle kolmveerand preevangeerivast pannakse toime abikaasa või elukaaslase või endise partneri poolt («Kuritegevus Eestis 2020»). Seega on palju tööd teha ka partnerlussuhetega, et need oleksid turvalised kõigile asjaosalistele.

Seejuures muutuvad aja ja põlvkondadega arusaamad ka selle kohta, milline üks toetav partnerlussuhe võiks olla. Samuti arenevad soovõrdõiguslikkuse käsitlused, et vastata iga ajastu väljakutsetele. Pealegi on need käsitlused väga eripalgelised.

Tänapäevased käsitlused ei keskendu ainult naistele ja emadusele, seega ei saa neid nimetada ka «emadust alavääristavateks soodeoloogiateks». Üha enam on eesmärk just meeste kaasamine hoolitsust ja hoolust nõudvatesse tegevustesse, võib-olla seetõttu, et hoolivus ei olene soost.

Soome ja teiste Põhjala riikide langenud sündimuskordaja põhjuseid alles uuritakse ning kuni pole valminud esimesi korralikke teadustöid, ei saa teha lõplikke järeldusi võimalike põhjuste kohta. Kahtlen aga, kas emaduse ja perekonna alavääristamine eneseteostusvõimalusena on üks neist.

Pigem on noortel oma arusaamad, hirmud jm ideed, mis nende otsuseid mõjutavad. Kui sellise ebakindluse kallal norida ja neid tõgada, võib see veelgi halvemini mõjuda – kui muret ja kurtmist tõsiselt ei võeta, siis ei lahene ka mure.

Üks võimalus, mis aitab Eesti ja Põhjamaade arengute kohta selles küsimuses rohkem aimu saada, on eile alanud TLÜ Eesti demograafia keskuse ja Kantar Emori koostöös tehtav Eesti pere- ja sündimusuuring. See on osa rahvusvahelisest uuringust, mis uurib noorte ja täiskasvanute mõtteid selle kohta, mis nende arvates mõjutab pereelu ja -loomet. Loodetavasti annavad endast märku kõik, kes on uuringus osalemiseks kutse saanud. Nii saavad teadlased ja avalikkus teha kõige värskema teabe põhjal teaduspõhiseid järeldusi.